

SŁAWOMIR PAŁASZ

**Statystyki leczenia chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim
w Krotoszynie oraz Publicznym Szpitalu Powiatowym
w Koźminie w latach 1929-1931.
Próba porównania działalności dwóch lecznic**

Na obecnym etapie analizy dokumentów historycznych dotyczących Publicznego Szpitala Miejskiego w Krotoszynie i Publicznego Szpitala Powiatowego w Koźminie możliwe jest porównanie danych dotyczących statystyki leczenia chorych w latach 1929-1931. Jest to możliwe dzięki dostępowi do bliźniaczych dokumentów zrehabilitowanych w dwóch szpitalach, w tym samym okresie. W artykule zaprezentowano skany dokumentów z Archiwum Państwowego w Kaliszu. Analizie poddano materiały pochodzące z tego archiwum.

Budynek dawnego Publicznego Szpitala Miejskiego w Krotoszynie, w zimowej odśnie. Zdjęcie współczesne. Fot. archiwum SPZOZ w Krotoszynie

82 Statystyki leczenia chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie...

W przypadku Publicznego Szpitala Miejskiego w Krotoszynie (zwanego również Lecznicą Miejską lub Szpitalem Miejskim) dysponujemy dodatkowo znacznie mniej szczegółowymi danymi statystycznymi z lat 1909-1912 oraz 1917-1922, a także sprawozdaniami o chorych z lat 1924-1928. Zostaną one pokrótce przedstawione pod koniec tekstu.

Mimo relatywnie krótkiego okresu kwalifikującego się do dokonania porównania, warto podjąć taką próbę i dzięki temu choć częściowo scharakteryzować obie placówki oraz porównać je, mając jednak świadomość, że oba szpitale funkcjonowały w odrębnych środowiskach. W tekście, w miarę możliwości, zachowano oryginalną pisownię oraz sformułowania, jakie znajdują się w dokumentach.

Wprowadzenie

Zanim zajmiemy się statystyką świadczeń medycznych (termin używany współcześnie), tytułem wprowadzenia, przypomnijmy kilka podstawowych wiadomości dotyczących dwóch sąsiadujących ze sobą szpitali, znajdujących się w Krotoszynie (ul. Leśna 4) i Koźminie (ul. Ogrodowa 4). Krotoszyn był stolicą powiatu krotoszyńskiego, Koźmin zaś pomiędzy 1887 a 1932 r. - stolicą powiatu koźmińskiego. Szpitale te znajdowały się więc w dwóch odrębnych powiatach.

Publiczny Szpital Miejski w Krotoszynie powstał w latach 1905-1906, budowa Publicznego Szpitala Powiatowego w Koźminie trwała od 1912 do 1914 r.

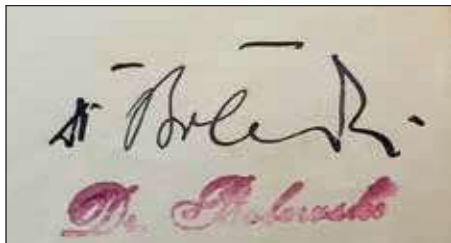
„Szpital w Krotoszynie wybudowały władze pruskie, pieniądze na ten cel pochodziły z pożyczki zaciągniętej przez ówczesny Magistrat, szpital należał do miasta.

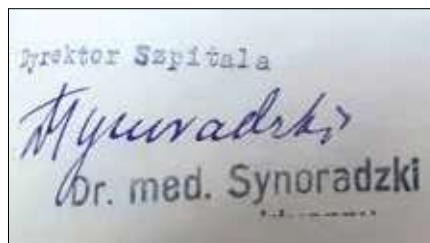
Dr Władysław Bolewski
Fot. Muzeum Regionalne w Krotoszynie

Dr Telesfor Synoradzki
Fot. ze zbiorów Michała Pietrowskiego

*Podpis dr. Bolewskiego
Fot. AP w Kaliszu*

*Podpis dr. Synoradzkiego
Fot. AP w Kaliszu*

W Koźminie szpital powstał również w czasie zaborów, nadzór nad nim sprawowały władze powiatowe - Wydział Powiatowy. Budynek zbudowano dzięki funduszom samorządowym, jak i prywatnym darczyńcom - Polakom i Niemcom. Dzisiaj takie współdziałanie moglibyśmy nazwać jakąś formą partnerstwa publiczno-prywatnego¹. Dyrektorem szpitala w Koźminie był dr Telesfor Synoradzki, w Krotoszynie - dr Władysław Bolewski. Powyżej prezentujemy zdjęcia obu dyrektorów wraz z ich podpisami na dokumentach dotyczących pracy szpitali.

Z dotychczas przeanalizowanych źródeł nie wynika, by oba szpitale podejmowały w omawianym okresie jakąś formę instytucjonalnych kontaktów czy współpracy. W dokumentach dotyczących koźmińskiej placówki odnaleźć można jedynie list do dyrekcji szpitala w Krotoszynie, w którym to 17 stycznia 1929 r. przewodniczący Wydziału Powiatowego w Koźminie skierował prośbę do siedmiu okolicznych szpitali o podanie wartości taryf kosztów utrzymania i pielęgnacji chorych. Chciano również wiedzieć, ile kosztują zabiegi naświetlania (?) oraz wykonywania zdjęć RTG².

Odpowiedź z Magistratu w Krotoszynie datowana jest na 24 stycznia 1929 r. i zawiera taryfę opłat obowiązujących w Szpitalu Miejskim³. Na list z Koźmina odpowiedziały również inne szpitale. Władze powiatowe w Koźminie chciały zapewne zorientować się, ile kosztuje pobyt chorych w ościennych lecznicach, przed uchwaleniem nowej taryfy w swoim szpitalu. Taryfa taka ustalona została 8 lutego 1929 r.⁴

Roczne sprawozdania o ruchu chorych

Dane dotyczące liczby chorych oraz czasu ich leczenia, ilości łóżek szpitalnych, liczby zatrudnionego personelu, a także rodzaju leczonych chorób, wypisów, zgonów itp. zawierają „Sprawozdania roczne o ruchu chorych”, które przygotowywane były przez każdy ze szpitali oraz potwierdzane przez ich dyrektorów. Sprawozdania prze-

1 S. Pałasz, *Zapisy „Statutu Publicznego Szpitala Powiatowego w Koźminie” (1931)*, „Krotoszyn i okolice, opracowania i materiały źródłowe”, red. A.A. Korsak, T. XVIII, Krotoszyn 2022, s. 157.

2 Por. Pismo Przewodniczącego Wydziału Powiatowego w Koźminie do szpitali w Krotoszynie, Lesznie, Żninie, Śremie, Wrześni, Mogilnie, Jarocinie i Marysinie, Koźmin 17 stycznia 1929, Akta dotyczące Szpitala Powiatowego w Koźminie 1929-1931 (sygn. 11/13/0/5/63).

3 Por. Pismo Magistratu w Krotoszynie do Wydziału Powiatowego w Koźminie, 24 stycznia 1929, tamże.

4 Por. Wyciąg z protokołu posiedzenia Wydziału Powiatowego z dnia 8 lutego 1929 r., tamże.

kazywano organom nadzorującym pracę szpitali (Magistrat w przypadku placówki w Krotoszynie oraz Powiat w przypadku szpitala w Koźminie). Poprzez starostę lub burmistrza sprawozdania te przekazywane były następnie do Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Do sprawozdań - w formie załączników - zachowały się zestawienia zabiegów chirurgicznych z danego okresu. Część sprawozdań posiada również podsumowanie finansowe dotyczące działalności szpitala.

W zestawieniach uwzględniano m.in. liczbę chorych przyjętych, wypisanych, zmarłych na określone schorzenia. Statystyka obejmowała następujące pozycje: oспа naturalna, cholera azjatycka, dur brzuszny (paratyfus), dur osutkowy, dur powrotny, czerwonka, płonica, odra, błonica, róża, krztusiec, zimnica, grypa, posocznica połogowa, nagminne zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych, nagminne zapalenie mózgu, jaglica, serce, nerki, kiła, wrzód miękkiej, choroby narządów wewnętrznych, gruźlica płuc, gruźlica innych narządów, choroby chirurgiczne, choroby umysłowe, choroby oczu, choroby skórne, położnicze, obserwacje, rak, reumatyzm, żołądek (zachowano oryginalną kolejność wymienionych schorzeń i pisownię ich nazw)⁵.

Dość pojemną kategorią statystyczną okazują się: „Choroby narządów wewnętrznych”. Można tutaj zakwalifikować bardzo wiele schorzeń, co nie daje w tym zestawieniu precyzyjnej odpowiedzi na co konkretnie leczeni byli pacjenci. Dodatkowo, w sprawozdaniach sporządzanych w szpitalu w Koźminie osobno wyodrębnione zostały cztery schorzenia: serce, nerki, reumatyzm, żołądek⁶. Pozycji tych nie wyszczególniano w sprawozdaniach z Krotoszyna.

Jeśli chodzi o choroby chirurgiczne, to możemy określić dość szczegółowo, jakie operacje wykonywane były w szpitalach, dzięki spisom zabiegów chirurgicznych. Do zabiegów tych należały również operacje ginekologiczne.

W „Sprawozdaniach rocznych o ruchu chorych” z lat 1929-1931, przygotowanych zarówno w szpitalu w Koźminie, jak i w Krotoszynie, wśród wyszczególnianych chorób znalazła się pozycja: „Położnicze”. Mając jednak świadomość, że w tamtym okresie większość porodów odbywała się w domach, należy uznać, że pod tą kategorią kryją się także pobyty kobiet w szpitalach z powodów ginekologicznych. Potwierdzają to zestawienia wykonywanych zabiegów w szpitalach.

Co ciekawe, we wcześniejszym sprawozdaniu z 1926 r. ze szpitala w Krotoszynie pierwotnie zapisano w tej rubryce: „Położnicze”. Nazwa ta została jednak skreślona, a w tym miejscu widnieje określenie: „Choroby ginekologiczne”⁷. Rok później jednak, w bliźniaczym sprawozdaniu z 1927 r. mamy do czynienia z sytuacją odwrotną. W maszynopisie kwestionariusza dotyczącego ruchu chorych, w rubryce gdzie określano kategorię chorób wpisano: „Choroby ginekologiczne”. Potem jednak przekreślono je ołówkiem i wpisano nad nimi: „Położnicze”⁸.

Wróćmy jednak do kwestii leczenia chirurgicznego. Poniżej prezentujemy przykładowe zestawienia zabiegów chirurgicznych wykonywanych w 1931 r. w obu szpitalach.

5 Por. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze Szpitala Miejskiego w Krotoszynie, 1929, Roczne sprawozdania szpitalne 1925-1935 (sygn. 11/23/0/3.9/640).

6 Por. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Koźminie, 1929, Akta dotyczące Szpitala...

7 Zob. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych szpitala w Krotoszynie 1926, Roczne sprawozdania...

8 Por. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych szpitala w Krotoszynie 1927, tamże.

**Statystyka zabiegów chirurgicznych w 1931 r.
w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie⁹**

Zeszycie ran świeżych głębokich - 24
 Operacja karbunkułu - 1
 Usunięcie pocisków - 4
 Wycięcie kości - 4
 Wycięcie narośli powierzchniowych - 6
 Cięcie ropni głębokich - 26
 Odjęcie piersi - 1
 Amputacja kończyn - 7
 Trepanacja czaszki - 2
 Operacja ropni szczęki - 9
 Wyjęcie gruczołów szyji - 6
 Wycięcie żyłaków - 3
 Złożenie złamanych kości - 14
 Operacja wyrostka robaczkowego - 124
 Operacja przepukliny - 21
 Wyjęcie woreczka żółciowego - 5
 Wyjęcie nowotworów z jamy brzusznej - 4
 Operacja pęknięcia kiszki - 1
 Operacja skrętu kiszek - 2
 Usunięcie guzów krwawniczych - 2
 Skrobanki - 61
 Połogów sztucznych - 28
 Cesarskie cięcia - 1
 Zeszycie macicy - 1
 Operacja ciąży pozamaciczej - 3
 Wycięcie narośli macicznych przez laparatomję - 2
 Wycięcie guzów przymaciczych - 5
 Trepanacja wyrostka sutkowego - 3
 Wyjęcie polipów nosa i jamy nosogardłowej - 27
 Otwarcie tchawicy - 1
 Różne drobne zabiegi - 60
 Razem: 462

⁹ Zestawienie zabiegów operacyjnych za rok 1931, Krotoszyn, tamże.

**Statystyka zabiegów chirurgicznych w 1931 r.
w Publicznym Szpitalu Powiatowym w Koźminie¹⁰**

1. Amputacja członków - 10
2. Resekcja - 2
3. Usunięcie narostków zewnętrznych - 6
4. Przecięcie głębokie ropni - 22
5. Punkcja jam wewnętrznych - 32
6. Założenie gipsu, opatrunków na złamanej kości - 18
7. Założenie krochmalu, opatrunków na złamanej kości - 10
8. Ekstencje złamanych członków - 12
9. Usunięcie migdałów - 13
10. Usunięcie polipów z nosa - 12
11. Skrobanki - 8
12. Zabiegi położnicze (kleszcze, obroty) - 15
13. Sekcje zwłok - 1
14. Opatrunki zwykłe - 2770

[illegible]

*Fragment sprawozdania rocznego o ruchu chorych
w szpitalu w Koźminie z 1929 r. Fot. AP w Kaliszu*

10 Zestawienie zabiegów operacyjnych za rok 1931, Koźmin 22 lutego 1932, Akta dotyczące Szpitala...

Przejdźmy teraz do porównania pracy obu szpitali w trzech kolejnych latach. Każdy z poszczególnych lat przeanalizujemy osobno. W omawianym okresie szpital w Krotoszynie posiadał 75 łóżek, w Koźminie 46 łóżek.

Rok 1929

W szpitalu w Krotoszynie leczono w ciągu 1929 r. - 682 osoby, w Koźminie – 522. Czyli o 160 pacjentów mniej. Przeciętny pobyt chorego w szpitalu w Krotoszynie trwał 22 dni, w Koźminie - 9,84 doby. Co za tym idzie, liczba dni leczenia wszystkich pacjentów w ciągu roku w krotoszyńskim szpitalu wynosiła 14.921, zaś w koźmińskim - 5.039. Statystyka obejmowała zarówno chorych, którzy rozpoczęli pobyt w lecznicach jeszcze w 1928 r., przebywali w nich w 1929 r., jak i tych, którzy rozpoczęli leczenie w 1929 r., a zakończyli w 1930 r.

Personel szpitala w Krotoszynie składał się z 3 lekarzy, 7 osób służby pielęgniarskiej, 5 osób zajmujących się sprawami gospodarczymi, 1 osoby pracującej w administracji. Znacznie mniej liczniejsza obsada pracowała w Koźminie. Był to 1 lekarz, 3 osoby służby pielęgniarskiej, 4 osoby odpowiedzialne za sprawy gospodarcze.

*Jednostki chorobowe pacjentów leczonych w szpitalach
w Krotoszynie i Koźminie. Zestawienie za rok 1929¹¹*

Choroba	Publiczny Szpital Miejski w Krotoszynie	Publiczny Szpital Powiatowy w Koźminie
Dur brzuszny (paratyfus)	1	5
Czerwonka	2	0
Płonica	4	0
Błonica	3	0
Róża	2	6
Grypa	26	12
Jaglica	1	30
Serce	-	18
Nerki	-	21
Kiła	2	9
Rzerzączka	17	0
Choroby narządów wewnętrznych	157	98
Gruźlica płuc	12	48

¹¹ W prezentowanych zestawieniach dotyczących kolejno lat 1929-1931 r. uwzględniono choroby, których występowanie odnotowano w danym roku.

88 Statystyki leczenia chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie...

Gruźlica innych narządów	14	12
Choroby chirurgiczne	269	149
Choroby umysłowe	3	2
Choroby oczu	2	6
Choroby skórne	1	0
Położnicze	138	1
Obserwacje	4	16
Rak	3	9
Nerwy	20	0
Reumatyzm	-	40
Żołądek	-	40
Nagminne zapalenie mózgu	1	0

Jeśli chodzi o liczbę zgonów, to w Krotoszynie odnotowano ich 36, w Koźminie - 6. Najwięcej pacjentów w Krotoszynie umierało na schorzenia internistyczne (25), 5 chorych zmarło z powodu schorzeń chirurgicznych, 4 na gruźlicę płuc, po jednej osobie z powodu gruźlicy innych narządów oraz z powodu choroby kobiecej.

W 1929 r. w koźmińskim szpitalu zmarło 6 chorych. Trzy osoby cierpiały na choroby wewnętrzne. Powodami śmierci 3 kolejnych osób były: dur brzuszny, gruźlica innych narządów niż płuca, schorzenie chirurgiczne¹².

Rok 1930 -	
Liczba łóżek etatowych	75
Liczba chorych leczonych w ciągu roku	748
Liczba dni leczenia w ciągu roku	14662
Na jednego chorego przypada	
Przeciętnie	19,5 dni leczenia

*Fragment sprawozdania rocznego o ruchu chorych
w szpitalu w Krotoszynie z 1930 r. Fot. AP w Kaliszu*

¹² Zob. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1929, Roczne sprawozdania...; Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Koźminie 1929, Akta dotyczące Szpitala...

Rok 1930

Przejdźmy do porównania drugiego analizowanego przez nas roku. Liczba chorych leczonych w Krotoszynie wzrosła - w porównaniu z 1929 r. - o 66 osób i wyniosła 748 pacjentów. Oprócz chorych przyjmowanych do szpitala, poradę lekarską uzyskało także 107 osób w trybie ambulatoryjnym. Szpital w Koźminie również zanotował zwiększenie liczby przyjmowanych pacjentów o 34 osoby. Leczono tam 556 chorych.

W szpitalu w Krotoszynie - mimo wzrostu liczby pacjentów, zmalała, w stosunku do roku poprzedniego, ilość dni leczenia wszystkich chorych i wynosiła 14.262. Krótszy o 3 dni - w porównaniu z 1929 r. - był przeciętny pobyt pacjenta w szpitalu. Leczenie trwało średnio 19 dni.

W Koźminie odnotowano wzrost, zarówno przeciętnego pobytu w szpitalu jednego chorego, jak i liczby dni leczenia wszystkich pacjentów. Średni czas pobytu wynosił 15,2 dnia, tymczasem w roku 1929 hospitalizacja trwała niecałe 10 dni. Liczba dni leczenia wszystkich pacjentów wzrosła, w porównaniu do roku poprzedniego, aż o 3.402 i wynosiła 8.441 dni.

W krotoszyńskim szpitalu w 1930 r. pracowało 3 lekarzy, 7 osób służby pielęgniarskiej, 6 osób zajmujących się sprawami gospodarczymi i 1 osoba zajmująca się sprawami administracyjnymi. Natomiast, obsada medyczna w Koźminie składała się z 1 lekarza, 3 osób służby pielęgniarskiej, 4 osób odpowiedzialnych za sprawy gospodarcze.

*Jednostki chorobowe pacjentów leczonych w szpitalach
w Krotoszynie i Koźminie. Zestawienie za rok 1930.*

Choroba	Publiczny Szpital Miejski w Krotoszynie	Publiczny Szpital Powiatowy w Koźminie
Dur brzuszny (paratyfus)	2	4
Płonica	15	2
Błonica	2	7
Róża	7	6
Grypa	17	32
Nagminne zapalenie mózgu	2	0
Jaglica	0	17
Serce	-	2
Nerki	-	7
Kiła	5	6

90 Statystyki leczenia chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie...

Rzerżączka	11	0
Choroby narządów wewnętrznych	128	182
Gruźlica płuc	11	30
Gruźlica innych narządów	9	2
Choroby chirurgiczne	379	120
Choroby umysłowe	6	21
Choroby oczu	3	4
Choroby skórne	2	0
Położnicze	137	48
Obserwacja	6	0
Rak	6	6
Reumatyzm	-	60

W 1930 r. w szpitalu w Krotoszynie zmarło 35 pacjentów (rok wcześniej - 36), w Koźminie natomiast - 19 pacjentów (o 13 chorych więcej niż w 1929 r.).

W Krotoszynie 18 zgonów nastąpiło na skutek chorób wewnętrznych, 6 chorych zmarło z powodu nowotworów, 5 pacjentów umarło z powodu chorób chirurgicznych, 4 kolejne zmarłe osoby to kobiety które przebywały w szpitalu z powodów położniczych (ginekologicznych), jeden chory zmarł ze względu na gruźlicę płuc, kolejny chorował na gruźlicę innych narządów.

W Koźminie 6 zgonów miało miejsce na skutek chorób internistycznych, 3 osoby zmarły z powodu gruźlicy płuc, kolejne 3 na skutek chorób chirurgicznych. Zanotowano również 2 zgony chorych na nerki, 2 następne z powodu chorób psychicznych. Statystyka mówi także o pojedynczych przypadkach śmierci z powodu: duru brzuszno-go, płonicy i choroby reumatycznej¹³.

Rok 1931

W 1931 r. szpital w Krotoszynie przyjął 677 pacjentów. Do tej liczby należy dodać również 148 chorych leczonych ambulatoryjnie. Placówka w Koźminie leczyła 406 chorych. Była to najmniejsza liczba pacjentów w trzech analizowanych latach.

Średni czas pobytu w szpitalu jednego pacjenta w Krotoszynie wynosił 18,4 dnia, w Koźminie - 20,45 dnia. W przypadku koźmińskiego szpitala był to najdłuższy czas hospitalizacji z okresu porównawczego.

¹³ Zob. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1930, Roczne sprawozdania... ; Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Koźminie 1930, Akta dotyczące Szpitala...

Liczba dni leczenia wszystkich chorych w Krotoszynie wyniosła w 1931 r. - 12.434, w Koźminie – 8.306. W tej pozycji szpital w Krotoszynie osiągnął najmniejszą liczbę dni, w których pacjenci przebywali w szpitalu w okresie 1929-1931.

Personel szpitala w Krotoszynie nadal składał się z 3 lekarzy, 7 osób służby pielęgniarskiej, 5 osób zajmujących się sprawami gospodarczymi, 1 osoby pracującej w administracji. W Koźminie zatrudniony był 1 lekarz, 2 osoby służby pielęgniarskiej, 4 osoby odpowiedzialne za sprawy gospodarcze.

*Jednostki chorobowe pacjentów leczonych w szpitalu w Krotoszynie i Koźminie.
Zestawione za rok 1931.*

Choroba	Publiczny Szpital Miejski w Krotoszynie	Publiczny Szpital Powiatowy w Koźminie
Dur brzuszny (paratyfus)	5	9
Płonica	4	8
Odra	0	2
Błonica	3	2
Róża	0	9
Grypa	14	14
Nagminne zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	2	1
Jaglica	0	4
Serce	-	3
Nerki	-	22
Kiła	3	11
Choroby narządów wewnętrznych	132	76
Gruźlica płuc	5	37
Gruźlica innych narządów	4	0
Choroby chirurgiczne	321	92
Choroby umysłowe	1	2
Choroby oczu	3	5
Choroby skórne	0	10
Położnicze	139	12

92 Statystyki leczenia chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie...

Obserwacja	9	13
Rak	7	4
Reumatyzm	-	43
Żołądek	-	27
Rzerzączka	23	0
Czerwonka	2	0

Statystyka dotycząca zgonów stwierdza, że w krotoszyńskim szpitalu zmarło w ciągu roku 31 chorych (o 4 mniej niż w 1930 r.). Po 10 osób z powodu chorób narządów wewnętrznych oraz chorób chirurgicznych. Umarło także 6 kobiet na skutek chorób położniczych (ginekologicznych). Trzy osoby zmarły na skutek raka, jedna z powodu gruźlicy płuc i jedna na skutek duru brzuszego.

W szpitalu w Koźminie odeszło 9 chorych (o 10 mniej niż w 1930 r.). Cztery osoby umarły z powodu gruźlicy płuc, 2 z powodu chorób narządów wewnętrznych, po jednej z powodu schorzeń chirurgicznych, zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych oraz duru brzuszego¹⁴.

	W zakładzie tym w ogólności	z pomiędzy tych było chorych na gruźlicę ¹⁴	z chorych podanych w rubryce zmarło:	Bliższe określenie
1	2	3	4	5
1917	191	30	23	13
1918	242	24	4	4
1919	384	30	11	4

Statystyka leczenia chorych w Szpitalu Miejskim w Krotoszynie w trzech kolejnych latach. Dokument bez daty powstania podpisał dr Bolewski, najwyraźniej już po 1919 r.¹⁵ Fot. AP w Kaliszu

- 14 Zob. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1931, Roczne sprawozdania...; Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Koźminie 1931, Akta dotyczące Szpitala...
- 15 Dr Władysław Bolewski pracę w szpitalu w Krotoszynie - w niepodległej Polsce - rozpoczął w 1919 r. W 1922 r. po raz pierwszy został powołany na kierownika szpitala. Zob. więcej: S. Pałasz, *Jak doktor Bolewski dyrektorem szpitala został*, „Krotoszyn i okolice, opracowania i materiały źródłowe”, red. A.A. Korsak, T. XVII, Krotoszyn 2021, s. 73-86.

Wcześniejsze statystyki szpitala w Krotoszynie

Z okresu wcześniejszego, niż czas porównania obu szpitali, dysponujemy krótkimi informacjami statystycznymi dotyczącymi Lecznicy Miejskiej w Krotoszynie. W poszczególnych, pojedynczych zestawieniach, przygotowywanych dla Magistratu w Krotoszynie (znajdujących się w jednostce archiwalnej „Verwaltungssachen des Krankenhauses – Sprawy administracyjne szpitala 1904-1927”) odnaleźć można dane dotyczące liczby chorych z uwzględnieniem cierpiących na gruźlicę oraz zgonów podczas pobytu w szpitalu. Listy te obejmują najczęściej okres trzyletni. Część wystawionych dokumentów zredagowana została w języku niemieckim – w czasie zaboru pruskiego, część - w języku polskim, już po odzyskaniu niepodległości. Pod zestawieniem dotyczącym okresu 1909 -1911 podpisał się dr Lachmann, na dokumencie ze statystyką obejmującą lata 1910 -1912 widnieje podpis dra Kreismanna (oba pracowali w krotoszyńskim szpitalu). Opracowania z lat: 1917-1919, 1921 oraz 1920 -1922 zaakceptował dr Bolewski. Zestawienia te redagowane były najczęściej w następnym roku, po okresie sprawozdawczym, którego dotyczyły¹⁶.

Jeżeli przy danych w poniższej tabelce znajdują się cyfry w nawiasach, oznacza to, że odnaleźliśmy dwa dokumenty informujące o statystyce chorych w jednym roku, gdzie znajdowały się różne liczby chorych. Informacje z okresu 1924-1928 pochodzą z bardziej szczegółowych, znanych nam już „Sprawozdań o ruchu chorych”, zawartych w zbiorze: „Roczne sprawozdania szpitalne 1925-1935”¹⁷. Z tego czasu dysponujemy jednak tylko sprawozdaniami ze szpitala w Krotoszynie.

Statystyki dotyczące liczby chorych w Publicznym Szpitalu Miejskim w Krotoszynie, w poszczególnych latach z okresu 1909-1928

Rok	Liczba chorych	w tym - liczba chorych na gruźlicę	Zgony	w tym - zmarli na gruźlicę
1909	233	9	29	4
1910	249	15 (6)	28	1
1911	211	11	18	0
1912	186	11	24	4
1917	191	23	30	13
1918	272	7	27	4
1919	384	11	30	7
1920	298	6	26	2

¹⁶ Zob. Zestawienie statystyczne 1909-1911, Zestawienie statystyczne 1910-1912, Zestawienie statystyczne 1917-1919, Zestawienie statystyczne 1921, Zestawienie statystyczne 1920-1922, Verwaltungssachen des Krankenhauses – Sprawy administracyjne szpitala (sygn. 11/23/0/2.9/328).

¹⁷ Zob. Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1924, Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1925, Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1926, Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1927, Sprawozdanie roczne o ruchu chorych ze szpitala w Krotoszynie 1928, Roczne sprawozdania...

1921	377 (376)	11 (14)	23 (16)	2
1922	345	5	21 (?)	2
1924	333	5	15	0
1925	446	8	24	1
1926	490	7	23	1
1927	510	7	14	0
1928	603	8	29	5

*Budynek dawnego Publicznego Szpitala Powiatowego w Koźminie Wlkp.
Zdjęcie współczesne. Fot. archiwum SPZOZ w Krotoszynie*

Próba porównania działalności dwóch lecznic

Posiadając dane, które pozwalają nam na porównanie działalności szpitali jedynie z trzech lat z okresu międzywojennego, trudno jest wyciągać daleko idące wnioski z takiego zestawienia. Statystyki pokazują, że szpital w Krotoszynie był znacznie większą placówką niż koźmiński. Dotyczy to zarówno ilości przyjmowanych chorych, jak i liczebności personelu.

Wcześniejsze statystyki przyjmowanych chorych od 1909 r., wskazują, że pacjentów w krotoszyńskim szpitalu liczyło się mniej niż w latach 1929-1931. Może to świadczyć z jednej strony o zwiększanej liczbie łóżek, z drugiej - o systematycznym rozwoju szpitala.

Z poczynionych porównań można wywnioskować, że biorąc pod uwagę dwa interesujące nas szpitale, najwięcej chorych przyjmowanych było do nich z powodu chorób wymagających interwencji chirurgicznej. W sumie było to 1.330 osób w ciągu

trzech lat. Zdecydowanie więcej takich pacjentów trafiało do szpitala w Krotoszynie - 969. To tutaj pracował jedyny chirurg w powiecie krotoszyńskim - dr W. Bolewski. W szpitalu w Koźminie przebywało 361 chorych kwalifikujących się do leczenia chirurgicznego.

Analiza zestawień wykonywanych zabiegów chirurgicznych w Krotoszynie i Koźminie pokazuje, ile zabiegów przeprowadzano w poszczególnych szpitalach. W 1929 r. w Krotoszynie przeprowadzono 497 operacji, w Koźminie - 134. Rok później w Krotoszynie odnotowano 547 zabiegów, w Koźminie - 156. W roku 1931 - w Krotoszynie - 462, w Koźminie - 160¹⁸.

Drugą pod względem liczebności grupą chorych, którzy trafiali do szpitali byli pacjenci ze schorzenia internistycznymi. W szpitalu w Krotoszynie było ich 417. W szpitalu w Koźminie, pacjentów leczonych na choroby wewnętrzne było 356. Jeśli jednak z okresu trzech omawianych lat do tej liczby dodać przypadki z osobnych kategorii wyszczególnionych w dokumentach koźmińskich (chorych na serce, nerki i żołądek – są to również schorzenia wewnętrzne), wówczas liczba ta wzrosnie do 496. Będzie więc większa od ilości wykazanej w krotoszyńskim szpitalu.

Trzecią pod względem liczebności grupą chorych, wykazywaną w sprawozdaniach są kobiety, przyjmowane do szpitala z powodów położniczych (ginekologicznych). W ciągu trzech lat w Krotoszynie było ich 414, w Koźminie jedynie 61.

W tym miejscu warto również wspomnieć o chorobach przenoszonych drogą płciową. W sprawozdaniach z ruchu chorych mowa jest o kile i rzeżączce (zapisywano ją wówczas jako rzerzączka). Z powodu kiły do szpitali przyjęto 36 osób (10 w Krotoszynie i 26 w Koźminie). Na rzeżączkę natomiast chorowało dwukrotnie więcej hospitalizowanych. Statystyki mówią o 78 osobach (51 w Krotoszynie i 27 w Koźminie).

Z dotychczasowego podsumowania wynika, że oba szpitale funkcjonowały jako placówki przyjmujące przede wszystkim chorych, którzy dzisiaj zostaliby przyjęci na oddziały: wewnętrzny, chirurgiczny, położniczo-ginekologiczny, czyli podstawowe oddziały w systemie ochrony zdrowia.

Kontynuujemy naszą próbę porównania dwóch omawianych szpitali. W przypadku jaglicy - ciężkiego i przewlekłego zapalenia spojówek, statystyki wskazują, że wielu takich pacjentów leczono w szpitalu w Koźminie (w ciągu 3 lata było ich 51), podczas gdy w Krotoszynie odnotowano tylko jeden taki przypadek. Działo się tak dlatego, ponieważ przy koźmińskim szpitalu funkcjonowała poradnia przeciwjagliczna zwana również stacją przeciwjagliczną, gdzie zgłaszali się pacjenci z tym schorzeniem¹⁹. Najwyraźniej więc ciężkie, zaawansowane stany jaglicy kierowane były na leczenie szpitalne, które odbywało się na miejscu. Tym bardziej, że kierownikiem stacji był dyrektor szpitala w Koźminie.

18 Zob. Zabiegi chirurgiczne w szpitalu w Krotoszynie w roku 1929, Zabiegi chirurgiczne w szpitalu w Krotoszynie w roku 1930, Zabiegi chirurgiczne w szpitalu w Krotoszynie w roku 1931, Roczne sprawozdania...; Zestawienie wykonanych zabiegów operacyjnych w roku 1929, Zestawienie wykonanych zabiegów operacyjnych w roku 1930, Zestawienie wykonanych zabiegów operacyjnych w roku 1931, Akta dotyczące Szpitala...

19 Zob. S. Pałasz, *Zapisy „Statutu Publicznego Szpitala Powiatowego w Koźminie” (1931)*, s. 149-150.

W Koźminie hospitalizowano również więcej przypadków chorych na gruźlicę. W ciągu 3 lat było ich 129, zaś w Krotoszynie jedynie 55.

W sprawozdaniu z koźmińskiego szpitala wyszczególniano co roku chorych na reumatyzm. Takiej pozycji nie ma w sprawozdaniach krotoszyńskich. W Koźminie była to całkiem pokaźna liczba chorych, przez 3 lata leczono tam 143 osoby z takimi przypadłościami. Z kolei w zestawieniu z Krotoszyna z 1929 r. znajduje się pozycja: Nerwy (najwyraźniej choroby nerwowe), której nie ma w koźmińskich dokumentach. Cierpiało na nie 20 osób.

W analizowanym okresie odnotowano także przypadki chorób zakaźnych, jednak liczba osób przyjmowanych do obu szpitali w okresie 3 lat nie świadczy, abyśmy mieli wtedy do czynienia z nasileniem zachorowalności na te schorzenia. Na czerwone w szpitalach leżało wówczas 4 chorych (4 osoby w Krotoszynie), na odrę – 2 chorych (w szpitalu w Koźminie), płonicę stwierdzono u 33 osób (23 w Krotoszynie, 10 w Koźminie), błonicę zdiagnozowano u 17 chorych (8 w Krotoszynie i 9 w Koźminie), różę wykryto u 30 pacjentów (9 w Krotoszynie oraz 21 w Koźminie).

Najwięcej zachorowań z chorób zakaźnych odnotowano na gripę. Możemy się domyślać, że nie chodziło jedynie o samą infekcję, ale również o różnego rodzaju powikłania wynikające z zakażenia. Do szpitala w Krotoszynie przyjęto z tego powodu, w czasie 3 lat - 57 chorych, w Koźminie - 58 pacjentów.

Dodajmy jeszcze, że w budynku, gdzie dawniej znajdował się Publiczny Szpital Miejski w Krotoszynie (dzisiaj przy ul. Bolewskiego 4-8) obecnie funkcjonuje pracownia RTG, natomiast działające tam oddziały przeniesione zostały w 2022 r. do nowo rozbudowanej części Szpitala Powiatowego im. Marcelego Nenckiego w Krotoszynie przy ul. Mickiewicza 21.

Natomiast w budynku, gdzie znajdował się Publiczny Szpital Powiatowy w Koźminie Wlkp. (dzisiaj przy ul. Stęszewskiego 9-10) zlokalizowany jest obecnie Oddział Rehabilitacyjny z Pododdziałem Rehabilitacji Neurologicznej. Zarówno jedna, jak i druga placówka należą do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Krotoszynie.